

Den sjunde världsdelen

Benny Jacobsson: *Den sjunde världsdelen. Västgötar och Västergötland 1646–1771 – en identitetshistoria*. Stockholm: Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria, 2008. 498 s. ISBN 978-91-628-7506-0.

Benny Jacobsson uttrycker mångskiftande syften med sin avhandling. De beskrivs som (12 f.): att ”skildra den västgötska identitetens idéhistoriska utveckling”; att ”beskriva och analysera regional identitet under tidigmodern tid, med materialet hämtat från västgötars utsagor”; att ”på basis av detta formulera en teori om identitetens utseende och utveckling”; att ”undersöka hur detta rum (Västergötland) beskrivs i dessa identitetsutsagor”; att ”undersöka hur aktörerna praktiskt gick tillväga när de satte samman sina utsagor”; att ”utreda förutsättningarna för det nutida bruket av identitetstermen”.

Om dessa syften kondenseras något är Jacobsson ute efter att beskriva regional identitet i Västergötland under 1600- och 1700-talet och utifrån detta exempel vill han leverera en övergripande teori om hur kollektiva, främst regionala, identiteter formas och utvecklas. Detta gör Jacobsson i fem omfattande empiriska kapitel, plus inledning och avslutning.

Inledningskapitlet ger teoretiska överväganden kring ämnesvalet och presenterar delar av litteraturen inom den livaktiga identitetsforskningen. Diskussionen mynnar ut i en tredelad typologi där Jacobsson talar om monumentalistisk identitet, inventarisk identitet samt kritisk identitet. Läsaren får redan nu veta att huvuddelen av materialet kommer att ge uttryck för en monumentalistisk identitet, mot undersökningsperiodens slut uppträder en del exempel på en inventarisk identitet, medan den kritiska identiteten framför allt hör till en senare tid.

En *monumentalistisk identitet* lägger vikt vid ett storslaget förflutet och framhåller det som föredöme för sin samtid. Den frågar bara efter vissa spår – de storslagna. En *inventarisk identitet*, däremot, efterfrågar alla avtryck som gjorts av den egna gruppen – stort eller litet kvittar lika. Den är lika gärna samtidsinriktad som bakåtblickande. Den *kritiska identiteten*, slutligen, blickar egentligen varken framåt eller bakåt utan är förändringsbenägen. Den kritiska identiteten skall rädda kollektivet undan ett hotande förfall.

I kapitel 2 gör Jacobsson en noggrann genomgång av två 1600-talsorationer från akademierna i Åbo respektive Uppsala och som båda lovsjunger Västergötlands härlighet.

I kapitel 3 ger Jacobsson en bakgrund till dessa orationer och beskriver genrens utveckling, den historiska kontexten samt det institutionella ramverket, det vill säga universitetsvärldens sociala universum, framför allt dess studentnationer.

I kapitel 4 stannar Jacobsson kvar i universitetsvärlden och studerar de dissertationer han funnit – 21 stycken – från perioden 1699–1769 som har Västergötland och det västgötska till ämne. Dissertationernas tillkomst-situation nagelfars. I dessa avhandlingar, heter det, gavs primärt uttryck för en monumentalistisk identitet.

Kapitel 5 behandlar i första hand en persons, Sven Wilskmans, lärda mödor med att få ihop en topografisk beskrivning av Västergötland. Wilskman var en präst som efter studier i Uppsala verkade i Västergötland. I hans ofullbordade projekt, som framför allt hör 1740-talet till, kan man enligt Jacobsson se en utvecklingsgång från ett intresse för det monumentalistiska till en mer inventarisk identitet.

Denna inventariska identitet kan man även se uttryckt i de sammanhang som studeras i kapitel 6: verser framställda av gymnasie-studenter från Skara, rektorstal från samma ställe samt det kortlivade topografiska sällskapet i Skara. I detta material tycker sig Jacobsson också se enskilda uttryck för en kritisk identitet.

I det sjunde och sista kapitlet knyts undersökningen ihop genom en regelrätt sammanfattning av delstudierna följd av en diskussion om förändringen från en monumentalistisk till en inventarisk identitet. Det konstateras att Västgöta nation vid Uppsala universitet har haft stor betydelse för utvecklingen av en västgötsk identitet och det görs en genomgång av *patria*- eller fäderneslandsbegreppet. Jacobsson konstaterar att det allmänna och det särskilda eller det stora och det lilla fäderneslandet inte behövde kollidera med varandra. Detta ser han som förklaringen till att den västgötska regionala identiteten inte frammejslades i kontrast till andra landskap eller regioner. Den formades utan hjälp av kontrasterande motbilder – utan *den Andre*.

Utifrån detta vill Jacobsson så konstruera en teori om regionala identiteter. Han menar att man måste skilja på det "självskrivna" och det "tillskrivna"; endast det självskrivna kan utgöra grund för en identitet. Han lanserar också tre analytiska begrepp: identitet, stereotyp och stigma. Identiteten är självskriven medan stereotyp och stigma är tillskrivna karakteristika av positiv eller värdeneutral respektive negativ karaktär.

Variationer i den regionala identiteten uppträder såväl över tid (diakront) som vid en given tidpunkt (synkront). Dessa variationer vill Jacobsson för tidigmodern och modern tid sammanfatta med de numera välbekanta metaforiska uttrycken monumentalistisk, inventarisk och kritisk identitet. Dessa beskriver i princip en kronologisk utveckling, men kan även uppträda samtidigt i en region, konstaterar han.

Jacobssons avhandling är gedigen och rik på information. Samtidigt brottas den med ett par allvarliga problem, vilka kommer att diskuteras i det följande. Det ena rör Jacobssons uppfattning om identitetsformering, det andra rör avhandlingens struktur. Mina invändningar skall emellertid inte skymma det faktum att Jacobsson är en mycket ambitiös, noggrann och kunnig forskare.

En viktig del i Jacobssons analys är förhållandet mellan det lilla och det stora fäderneslandet, mellan, i detta fall, landskapet och riket. Redan Cicero konstaterade att det stora fäderneslandet hade prioritet över det lilla.

"Det är denna prioritet åt det större fäderneslandet som också förklarar att det mindre fäderneslandets identitet, västgötaidentiteten, inte konstrueras gentemot 'den andre' i smålänningens eller värmlänningens skepnad. Ett sådant konstruerande, kanske genom verbala och andra strider, skulle vara kontraproduktivt för konstruerandet av det större fäderneslandets identitet, den nationella, överordnade och tyngre vägande svenska identiteten." (455)

I det konkreta empiriska fallet har jag inga egentliga problem med den slutsats som Jacobsson här når. Övergripande teoretiskt vill jag dock resa en del invändningar. För det första kan konstateras att talet om kontraproduktivitet i sammanhanget förutsätter en intentionalitet och rationalitet som jag tror är främmande för en i grunden emotionell

identitetsformering. För det andra, och viktigare, har jag synpunkter på den ganska snäva avgränsning av den Andre som Jacobsson gör. Den framskyntar i stycket efter det som just citerats. Jacobsson kallar det "närmast en förlöpning" när gymnasten Johan Falck 1751 jämförde grannlandskapens karga natur med Västergötlands sköna nejder. "Det är också det enda exempel jag funnit på att en västgöte, från den tid som här studerats, framställde sitt landskaps identitet *i kontrast mot andra namngivna landskap.*" (455, min kursivering.) Här är inte plats för en diskussion om vad tidens censurförhållanden tillät och inte tillät, men det kan konstateras att Jacobsson gör just nämnda avgränsning på flera håll och han förutsätter att den Andre måste vara en jämförbar storhet (ett annat landskap), och dessutom att det måste vara explicit utpekad. Detta menar jag är en felaktig och alltför hårdragen användning av detta analytiska begrepp. Vad mer är, Jacobsson menar att regionala identiteter är artskilda från andra identiteter. Den Andre, hävdar han, kan ha betydelse för identitetsformeringen på nationellt plan eller på gruppnivå, men inte för den mellanliggande regionala identiteten. Detta finner jag teoretiskt ohållbart.

I min läsning överflödar Jacobssons avhandling av exempel på kontrastivt identitetsskapande, både på en analytisk och på en empirisk nivå. Tydligast sker det kanske i diskussionen om vilka regionala tillnamn som användes av svenska studenter i utlandet under medeltiden (178–186). "Utomlands var alla från Sverige landsmän", skriver Jacobsson. "Vid de svenska universiteten var man västgöte, sörmlänning etc., och man var landsman med de[m] som kom från samma landskap. Om landsmannskapet utgår från landskapet eller riket avgörs så av kontexten." Tydligare kan det inte formuleras och Jacobsson vidgår uttryckligen kontextens/den Andres betydelse för vilken, i den uppsättning potentiella identiteter varje människa bär med sig, som aktiveras för stunden.

I inledningskapitlets omsorgsfulla genomgång av identitetsbegreppets etymologi och möjliga former är förhållandet mellan en personlig och en kollektiv identitet något som inte riktigt utreds. Och det är här förnekandet av den Andres betydelse blir som mest problematiskt. Jag menar förvisso att man kan tala om kollektiva identiteter, men Jacobsson tycks

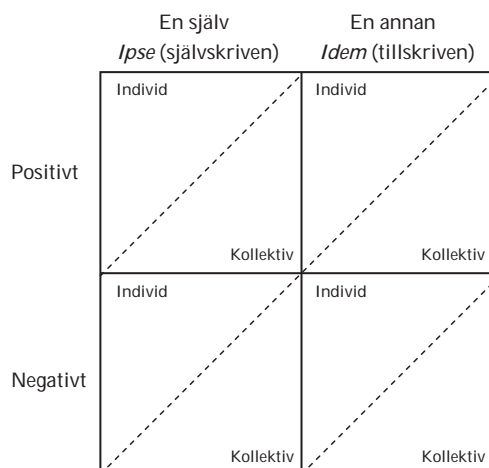
utgå från att den kollektiva identitet som kan ges en objektiv bestämning (svensk, västgöte, idéhistoriker) upplevs lika av alla som omfattar den.

Den positiva eller ”självskrivna” identiteten, som Jacobsson föredrar att kalla den, benämner han *ipse*-identitet, medan en tillskriven identitet kallas *idem*-identitet (exempelvis 41). Nu menar jag att en *ipse*-identitet i det fall den är kollektiv (och av någon betydande omfattning) alltid kräver att de andra gruppmedlemmarna *tillskrivs* en identitet, det vill säga ges en *idem*-identitet.

Jacobsson, däremot, tycks förutsätta att *ipse*-identiteten alltid beskriver samma känslor hos dem som i en objektiv mening ingår i gruppen. ”Utsagor om *ipse*itet, om självhet, uppträder således i första person, jag, mig, vi och oss. Med utsagor om vår identitet, om vilka vi är, så speglar vi oss i våra självbilder”, säger han (456). Men uttalanden i första person plural innebär alltid någon form av tillskrivande, att man gör sig till röst för andra, vill jag hävda. Alternativet vore att man gav luft åt en metafysisk *Volksgeist* som genomsytrade alla gruppmedlemmar.

Som tankeexperiment kan man föreställa sig att en kollektiv identitet inte kräver andra grupper att kontrastera sig emot. Den egna gruppidentiteten fordrar dock att det finns andra människor som kan ingå i gemenskapen. För att formulera en vi-känsla nödgas individen därför att utan deras hörande tillskriva en mängd andra människor grupp-specifika egenskaper. Då frammanas en grupp med till namnet gemensam identitet, men de enskilda medlemmarna fyller inte nödvändigtvis denna identitet med samma innehåll. Några kan rentav tillskriva sig egenskapen att vara de enda *riktiga* gruppmedlemmarna, medan de andra får representera urartade gruppkaraktäristika. *Ipse* och *idem* förskjuts så inom gruppen.

Jacobssons analys mynnar ut i en ”teori om regionala identiteter” där tre begrepp är centrala (456): *Identitet* är den självskrivna föreställning en person har om sig själv; *stereotyp* är den tillskrivna föreställning en person har om andra; *stigma* är den nedvärderande attribuering som tillskrivs andra. Av skäl som redan framgått menar jag att denna bild är alltför enkel. Man kan tänka sig alla möjliga kombinationer där en persons *idem*- och *ipse*-identitet sammanfaller eller inte sammanfaller, tillskrivs eller fråntas ett sammanfall med en större grupp eller annan individ. Den trede-

lade taxonomin måste därför (åtminstone) ersättas med en fyrfältare.

En identitetsanalys måste alltså laborera med positiva och negativa egenskaper som är såväl självskrivna som tillskrivna (härvid framgår också vilken ruta som saknas i Jacobssons förslag). ”Vi” kan vara både *idem* och *ipse* och sammanhanget avgör vad man är eller inte är. Detta kan illustreras med en mer än decenniegammal lustighet av komikern Ronny Eriksson: ”När Anders Björck reste sig upp i Europarådet och sade att han skämdes över att vara svensk höll jag för en gångs skull med honom. Jag har nämligen också alltid skämts över att Anders Björck är svensk.” Den som vill analysera dimensionerna i denna kvickhet kan med fördel dissekera rollerna och placera in dem i fyrfältaren ovan. (Flera lösningar är möjliga.)

Fyrfältaren är ingen ”teori”, i meningen att vissa förklaringar anses givna eller vissa utfall följer automatiskt under bestämda förutsättningar. Det är i stället en analysmodell till hjälp för att strukturera empiriska iakttagelser och för att i det enskilda sammanhanget kunna avgöra hur en identitet formeras eller vilket innehåll den ges.

Vad innehåller en identitet enligt Jacobsson? På ett ställe heter det exempelvis att ”Den inventariska identitetens grundtema är *iakttagande, kartläggande och registrerande av samtiden till samtidens gagn och nöje*” (449). Detta är dock inte ett svar på frågan om hur en identitet ser ut och jag saknar ett led i argumentationen. Analysen i dessa stycken rör snarare *formerna för* och inte *innehållet i* det Jacobsson ger sig ut för att studera. Möjligen *uttrycktes* identiteten under 1600-talet genom fornhistoriska utredningar och under 1700-

talet genom naturinventeringar, men vad den specifika västgötaregionalismen hade för *innehåll* får läsaren aldrig reda på. Till denna invändning kan fogas att förändringen från det monumentalistiska till det inventariska ju går att spåra på många fler områden än västgötska landskapsbeskrivningar. Det var en allmän genreförändring som i sig själv inte säger mycket om den regionala identiteten.

Härmed har redan snuddats vid det som jag uppfattar som avhandlingens stora svaghet. Det mesta är mycket grundligt och pålitligt, det är genomgående lärt, oftast intressant – och nästan alltid vid sidan av det föregivna ämnet. Förutom att vara ofokuserad är berättelsen framtung och har en låg grad av problematisering. Detta ger ett ineffektivt berättande som gör det svårt att begripa avsikten med de olika avsnitten. Jacobsson ställer alltför höga krav på läsaren och förväntar sig att de olika utredningarnas plats i helheten skall vara självförklarande.

Problemen grundas i att det genomgående är materialet som fått styra framställningen, inte frågeställningarna. Ofta har kronologin varit enda ordnade princip. Resultatet blir att Jacobsson går på djupet med *lärdoms*-frågorna – och delger därunder många nyttiga kunskaper – men inte med de *identitets*-frågor som var tänkta att stå i centrum. På tyska skulle man säga att han gjort sig skyldig till *Themaverfehlung*. Det kan också uttryckas som att Jacobsson lägger grunden men han bygger aldrig huset.

Dessa problem präglar hela avhandlingen, men kan illustreras med avsnittet om Jacob Chronander i kapitel 2 (67–102). Avsnittet framstår som en textkritisk edition nästan utan problematisering. Den förekommande analysen – som oftast har karaktär av att utreda sakförhållanden kring orations- och disputationsväsendet och kring Chronanders källor – är huvudsakligen förlagd till noterna. Det ges ingen introduktion till det problem som skall utredas, väldigt lite ledning under loppet av genomgången och avslutningen består av en utförlig och mestadels irrelevant kartläggning av Chronanders biografi (99–102). Läsaren får med eftertryck veta att Chronanders oration var en retorisk produkt och inga detaljer lämnas därhän. Ingenstans klargörs emellertid exakt på vilket sätt den noggranna retoriska analysen berikar vår förståelse av den västgötska patriotismen, vilket ju – till skillnad från retorikanalysen – hör till avhand-

lingens syften. Det förblir oklart vad som är avsnittets huvudsakliga resultat.

I sammanfattningen (112–115) refereras det mesta igen med en utförlighet som kanske hade varit tillräcklig för hela kapitlet. Summeringens båda viktigaste synpunkter sammanfattas i två stycken: I det nästa sista stycket (114 f.) konstateras att orationerna gav uttryck åt ett positivt och inte ett kontrastivt identitetsskapande. Detta ligger i linje med avhandlingens grundläggande problemställning, men att detta också var avsikten med kapitlet har ingenstans antytts. Det hängs på som ett konstaterande i kapitlets avslutning.

Det som däremot utgör tonvikten i kapitlets resonerande delar – den retoriska formen – avhandlas i andra stycket på sidan 113. Där meddelas att orationen i första hand skulle uttrycka talarens bildning. Ämnet var mera sekundärt (!) och kunskap om den retoriska formen ger oss därför egentligen ingen fördjupad bild av västgötapatriotismen. Det var ”i viss mening” behovet av lovtal som födde dessa beskrivningar av Västergötland, inte tvärtom! Om därför inte retorikanalysen tillför något väsentligt till sakfrågan – västgötapatriotismen – varför har den då ägnats detta stora utrymme, frågar man sig. Misstanken infinner sig att ämnesspåret (västgötaidentiteten) inte givit tillräckligt och att Jacobsson därför tvingas följa materialspåret (den akademiska formen m.m.).

Den utförliga diskussion om studentnationerna, som upptar större delen av kapitel 3, lider av samma problem. Den motivering som ges till det långa avsnittet klaras av i en mening (147): ”Studentmiljön har genom seklen utgjort en drivbänk för den västgötska identiteten.” Efter denna minst sagt summariska problemformulering drar berättelsen igång med universitetsnationerna i Bologna på 1100-talet. Den europeiska universitetshistorien avhandlas och skildringen når så småningom 1600-talets Uppsala där studentnationerna, berättar Jacobsson, motarbetades av universitetsledningen och så småningom rentav förbjöds. Genom mångtaliga exempel får vi lära oss om gruppsammanhållning men även om pennalism och konflikter inom dessa mer eller mindre klandestina organisationer. (Exakt vad det har med västgötsk identitet att göra är inte alltid klart; exemplen hämtas från Upplands nation och andra håll; 155 ff.)

Slutligen hamnar vi så i 1740-talets Uppsala. Formellt var studentnationerna ännu

förbjudna om också tolererade av universitetsledningen. Från denna tid redovisar Jacobsson emellertid en konflikt där medlemskap snarast framstod som påbudet (161 ff.). Hur detta gått till och när förblir oklart.

Frågan är i sig mer än en detalj eftersom den utgör ett led i Jacobssons bevisföring. I ett senare avsnitt uppger han att dissertationsförfattarna vanligen angav nationsbeteckning – här: ”västgöte” – på sina avhandlingar och att detta ”var en markering av identitet, av tillhörighet” (280). Jag är dock tveksam till om något som var i det närmaste obligatoriskt verkligen bör tas som intäkt för en upplevd identitet. Resonemanget förs emellertid än längre och formar till sist ett präktigt cirkelslut. Det hävdas nämligen att medlemskap i Västgöta nation var ”den gemensamma nämnaren för dem som i skrift gav uttryck för västgötsk identitet” (296, även 339).

Genom att ingå i studentnationen uttryckte medlemmarna alltså en regional identitet, menar Jacobsson. Nationen framstår rentav som ”alstrare och danare av den regionala identiteten” och ”[p]raktiskt taget alla personer, som i denna studie har granskats, har haft en bakgrund i studentnationen vid något av universiteten” (449). Jag frågar mig om det hade varit möjligt för Jacobsson att nå någon annan slutsats mot bakgrund av att medlemskapet var påbudet och att allt material han använt emanerar från lärda kretsar vid eller kring universiteten.

Jacobssons avhandling innehåller förhållandevis lite polemik, diskussion eller problematisering utifrån befintlig forskning. Eftersom framställningen ofta frångår temat rör bemötandena heller inte de centrala frågorna. Den kanske utförligaste polemiken rör exempelvis synen på överflöd under 1700-talet, och där menar jag att Jacobsson har fel i sak.

Jacobsson vill gendriva etnologen Maria Adolfssons ståndpunkt i frågan om prästerskapets inställning till ”lyxkläder” bland allmogen (363 f.). Adolfsson har hämtat stöd hos Robert Darnton i sin uppfattning att prästerskapet här uttryckte en rädsla för ”gränsöverskridanden” som hotade leda till ”oordning, kaos och social mobilitet”. Detta, menar Jacobsson, är att ”falla undan för en under sent 1900-tal populär teori, en teori som därigenom inskrivs i det historiska materialet” (364). Den egentliga orsaken till prästernas upprördhet var i stället deras oro ”över sina församlingsbors moral och själ”. De uttryckte

ingen oro över att den sociala ordningen var hotad, ”det är moralen det handlar om”, säger Jacobsson.

Nu var ju samhällets orörliga och statiska karaktär en grundbult i den aristotelisk-lutherska samhällsordningen som, alla upplysningstankar till trots, ännu var starkt levande i breda samhällslager under 1700-talet. Berömd är ju Schering Rosenhanes emblematiske bild av ståndssamhällets pyramidformade struktur: *Turbato ordine ruit* – om ordningen rubbas går den under. Lika tydligt förekom tanken i hustavlan och man kan sedan diskutera huruvida den uttryckte en samhällelig eller en moralisk ordning. Själv tror jag att det är omöjligt att separera dessa aspekter.

Jag tycker alltså att det finns anledning att ta Maria Adolfssons tolkning på allvar; inte minst eftersom hon ju också modererar sin uppfattning (cit. 364). Jacobsson nämner i sammanhanget överflödsförordningarna, ett ämne som Anders Johan von Höpken avhandlade i sitt välkända *Tal om yppighets nytta* (1740). Höpken sade sig vilja tala om nyttan av överflödet ”och således uti et förnuftigt samqväm försvara hvad jag ibland den tanklösa hopen alltid är sinnad med eder angripa, ogilla och fördömma”. Vissa saker som inte var lämpade för gement folks begrundan gick alltså för sig att diskutera i belevade samhällskretsar. ”Det är icke anständigt, Mine Herrar! at friheten at tänka skal vara bunden och inskränkt hos alla, fast den än äger en skadelig verkan ibland en menighet.”

Inför de jämlikar Höpken adresserade kunde han däremot tala klarspråk: de levde i ett samhälle där var och en måste veta sin plats och överflödet var belöningen för de strävsammes flit. Men vad säger man, funderade Höpken, om någon frågar om överflöd?

”Jo, svarar man, överflöd är et syndigt missbruk af Guds gåfvor, [det] förvärrar helsan och följakteligen förkärftar lifstiden; det bebådar alltid hela rikens undergång, särskilta slägters utarmande, allehanda oordentligheter uti samfundet, fattigdom och magtlöshet, med flera olägenheter.”

Här uttrycks, vill jag hävda, i en samtida källa och utan omsvep just den tolkning som Robert Darnton gör och som Maria Adolfsson för vidare. Visst nämnde Höpken moralen, men det var – för att bruka modern terminologi – klassamhället som skulle försvaras.

Benny Jacobsson har skrivit en gedigen, mycket grundlig, genomgående lärd och på många sätt intressant avhandling. Undersökningen karakteriseras av stor noggrannhet och pålitlighet. Som referens till arbetsformer och nätverk inom 1600- och 1700-talets lärda värld kommer avhandlingen att kunna fungera som ett nyttigt om än något svåröverskådligt uppslagsverk.

Med detta tangeras också det jag uppfattar som avhandlingens stora problem: bristen på fokus. Även om läsaren lägger ifrån sig boken väsentligt berikad i sina kunskaper är det tveksamt om han eller hon blivit så mycket klokare i det som var undersökningens huvudfråga: regional identitet i Västergötland. Avhandlingen behandlar inte riktigt, för att uttrycka det försiktigt, det som den säger att den skall behandla. En alternativ men mer adekvat undertitel hade varit något i stil med *Studier av lärda arbetsformer och sammanhang med koncentration på 1600- och 1700-talen och med ämnet Västergötland som åskådningsexempel*. Det är i utredningarna av lärd praktik som den stora behållningen ligger.

Jag delar flera av Jacobssons grundläggande slutsatser – såsom att en regional identitet inte behöver stå i motsatsställning till andra regio-

nala identiteter och att de snarare befruktas av övergripande nationell identitet. Jag menar däremot att denna diskussion inte är tillräckligt väl förankrad i befintligt forskningsläge och att den möda som läggs ned på problemet därför ibland blir missriktad, ibland onödigt stor. Den vetenskapliga positioneringen görs inte alltid i förhållande till de relevanta forskningsfrågorna och det förblir därför många gånger oklart om det Jacobsson presenterar som nya tolkningar verkligen är så nytt.

När det gäller nedlagd forskarmöda är det svårt att inte imponeras. Jacobsson har följt de flesta spår till vägs ände. Arbetet kännetecknas genomgående av stor lärdom och god akribi. En slutredigering med sikte på tydligare problematisering och som tydligare tagit fasta på den avhandling Jacobsson skrivit och inte den han haft för avsikt att skriva hade därför med ganska enkla medel kunnat förhöja värdet av undersökningen. En hel del betydelsefulla iakttagelser riskerar nu att hamna i skymundan därför att den informationstörstande helt enkelt inte kommer att veta att det är i Jacobssons avhandling man bör titta.

Jonas Nordin

Drömmen om det ouppnåeliga

Henrik Lång: *Drömmen om det ouppnåeliga. Anarkistiska tankelinjer hos Hinke Bergegren, Gustaf Henriksson-Holmberg och Einar Håkansson* (Umeå: Institutionen för historiska studier, 2007) 264 s. ISBN 978-91-7264-402-1.

Det finns en omfattande forskning om svensk arbetarrörelse och politisk radikalism på svensk botten. Förhållandevis lite behandlar dock anarkistiska idéer och man kan fråga sig om detta beror på en forskningsmässig försummelse eller på att det inte finns så mycken anarkism i Sverige att skriva om.

Nu finns dock en idéhistorisk avhandling som behandlar detta, nämligen Henrik Långs *Drömmen om det ouppnåeliga. Anarkistiska tankelinjer hos Hinke Bergegren, Gustaf Henriksson-Holmberg och Einar Håkansson*. Avhandlingen behandlar ”anarkistiska tankelinjer” i den kulturella och politiska debatten från 1880 till 1930. Tyngdpunkten ligger dock på tiden mellan 1890 och 1910, det vill säga tiden

från socialdemokraternas första allvarliga försök att göra rent hus med anarkistiska idéer på kongressen 1891 fram till bildandet av det syndikalistiska fackförbundet SAC 1910.

Det är en väl vald tidsperiod, eftersom diskussionerna om anarkismen då var synnerligen livliga. Det sammanhängande med att ett antal spektakulära våldsdåd utfördes på högt uppsatta personer - kungar, presidenter och andra statsöverhuvuden – i olika västerländska länder som, ibland med rätt och ibland med orätt, tillskrevs anarkister.

Att använda sig av våldshandlingar som politiskt medel var en taktik som omfattades av vissa anarkister. Man hävdade att man med metoden, den så kallade handlingens propaganda, skulle kunna väcka folket till revolutionära handlingar med målet att åstadkomma en radikal samhällsomvandling. Metoden väckte naturligt nog stor avsky inte bara utanför utan också inom de anarkistiska leden, och flera anarkister tog bestämt avstånd från denna typ av våldshandlingar.